

7. Оленська-Петришин А. Творчий шлях Григорія Крука / А. Оленська-Петришин // Сучасність. – 1977. – Ч. 2. – С. 22–30.
8. Попович В. Григорій Крук / В. Попович // Сучасність. – 1968. – Ч. 10. – С. 46–60.
9. Попович В. Українська тематика в творах Григорія Крука / В. Попович // Нотатки з мистецтвознавства. – Філадельфія, 1986. – № 26. – С. 25–32.
10. Попович В. Григорій Крук / В. Попович // Сучасність. – 1990. – Ч. 6. – С. 25–38.
11. Стебельський Б. Григорій Крук / Б. Стебельський // Альманах Станиславовської землі. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1985. – Т. 11. – С. 546–551.
12. Стебельський Б. Григорій Крук / Б. Стебельський // Образотворче мистецтво. – 1992. – № 3. – С. 12–13.

Художественное творчество Григория Крука указывает на то, что чувствами украинцев руководила большая вера в Бога, которая обусловила соблюдение моральных стандартов христианской религии. Творческая судьба Г.Крука нуждается в специальном монографическом исследовании.

Ключевые слова: Г.Крук, украинская диаспора, национальный стиль, скульптура.

The artistic creativity of G.Kruck suggests that feelings of Ukrainians are managed by a strong faith in God which led to the maintaining of the moral principles of the Christianity. The creative life of G.Kruck requires a monographic study.

Key words: G.Kruk, Ukrainian diaspora, national style, sculpture.

УДК 7.071.2:7.041.3

Володимир Лукань

ЖАНР “НЮ” У РИСУНКАХ ГРИГОРІЯ КРУКА

Григорій Крук – відомий український мистець, скульптор. Цікавою й досі маловідомою сторінкою його творчості є рисунки, зарисовки, начерки та численні “Ню”, аналіз яких репрезентований у статті.

Ключові слова: Г.Крук, українська діаспора, національний стиль, скульптура.

“Ню” (з фр. nu – оголений, оголена натура) – жанр в образотворчому мистецтві, де змальовується оголене людське тіло чи якісь його частини та їх інтерпретації. В академічному малярстві та скульптурі XVII–XIX ст. сформовуються норми ідеальної краси, що ґрунтується на сприйнятті реальної природи через призму класичного мистецтва (античної скульптури, живопису періоду епохи Відродження). Під час навчання художників зображення оголеної природи стає обов’язковим у програмі підготовки, вона є показником майстерності. Упродовж століть “Ню” є одним з головних жанрів в образотворчому мистецтві.

Жанр “Ню” – домінуючий у рисунковій творчості скульптора Григорія Крука. Найповніше рисунки Г.Крука, а саме – “Ню” представлені в книзі Gregor Kruk. “Zeichnungen”. – Мюнхен, 1980. Це видання й було основою для нижчевикладених міркувань про жанр “Ню” у його рисунках. З майже 240 рисунків із цієї книги 230 є класичними “Ню”, з них близько 160 є жіночими, а 70 – чоловічими. Для аналізу було обрано 60 жіночих “Ню” на свій розсуд і смак. З відомих причин, природно, предметом наших зацікавлень є жіночі “Ню”. Тему чоловічих “Ню” залишаємо незайманою для інших дослідників з відповідною мистецькою, підкреслюємо, орієнтацією.

Слід зазначити, що подані в книзі рисунки, начерки жодним чином не класифіковані, викладені доволі хаотично, без будь-якої систематизації, періодизації. Важливе завдання, власне, і полягало в тому, аби в якийсь спосіб класифікувати, систематизувати обрані рисунки Крука. Варіант хронологічної класифікації (за роками виконання) є найбільш придатним, однак, на жаль, не всі рисунки підписані й датовані. Класифікувати рисунки щодо окремих моделей, при можливості ідентифікуючи їх, видається надто умовним, бо Крук не намагався зображати свої моделі з максимальним відтворенням портретної схожості. Привабливим видавався варіант класифікації, коли рисунки систематизуються за відповідними ракурсами (зі спини, спереду, у ракурсі; сидяча, лежача, стояча й т. д.). Можна класифікувати рисунки за технікою виконання (олівець, туш, перо тощо). У результаті, у підборі рисунків були присутні всі варіанти класифікації з домінуванням особистих естетичних міркувань. Обрані “Ню” охоплюють період з 1960

до 1980 рр., коли скульпторові було від 39 до 69 років (1911–1988), у більшості рисунки датовані, вони представляють широкий діапазон композиційних прийомів, ракурсів, технік.

Теми Крукових рисунків торкалися чимало дослідників життя й творчості скульптора. Здібність Г.Крука виконувати начерки помітив добрий приятель скульптора Д.-Л.Іванцев. У статті на спомин про Крука, попри відзначення його праці як пластика, він зазначав: “На особливу увагу заслуговують також графічні рисунки актів жінок і чоловіків, де вираження руху і психологічного виразу за допомогою бравурної техніки виявляють Крука як прекрасного своєрідного графіка” [1, с.15]. Графіка Григорія Крука була темою ґрунтовної наукової доповіді Дмитра Степовика, який зазначав, що “є не справедливо, коли часто – густо підготовчий рисунок до скульптури позбавляють самостійності і він розглядається як чернетка основного твору” [1, с.34]. Перебуваючи в Мюнхені, під час роботи в українському католицькому соборі, С.Гординський згадував, як він з Г.Круком і Л.Молодожанином у 80-х рр. ХХ ст. уже в поважному віці, “...взявши теки з папером і олівці, йшли на вільні рисункові класи рисувати з моделі. Кожен з нас міг бути професором тієї академії, але мати готові модельки у доброму освітленні було вигідно і коштувало мало що більше гальби пива” [1, с.65]. Володимир Попович вважав, що рисунки Г.Крука “найбільш експресіоністичні в усьому нашому мистецтві” [1, с.63]. Про рисунки Крука йдеться в матеріалах В.Луціва, І.Качуровського та ін. Однак дослідження винятково про жанр “Ню” у його рисунках немає.

“Ню” – доволі складний, підвладний далеко не кожному художникові жанр, напевно, тому вдавався Крукові, що він любив прекрасне в усіх його проявах. А що може бути прекрасніше за жіноче тіло? Найскладніша тема для відтворення в мистецтві з усіх моментів життя людини, є момент любові, бо він містить усю ілюзію й усю насолоду, що сприймаються крізь призму безкінечності. Усі великі художники в цьому себе випробовували.

Чим характеризується образно-виразна система Крукових рисункових “Ню”?

По-перше, інтенсивною емоційністю. Емоція взагалі, а особливо при виконанні “Ню” – запорука досягнення виразності, цілісності, мистецькості. Щоб реалізувати основну пластичну ідею “Ню”, необхідні максимальна зосередженість і концентрація уваги, щоб за короткий за часом процес виконання роботи досягти бажаного результату. Емоція – як цементуючий момент, запорука адекватної відповіді на поставлене завдання. Емоція Крука якнайкраще, якнайповніше висловлена в зображенні оголеного жіночого тіла. Емоційний діапазон надзвичайно широкий, майже безмежний, від підсвідомих порухів молодого серця аж до вулканічних вибухів пристрасті. Жінки Крука, зображені в різноманітних позах – від цілком невинних до найризикованіших, не залишають глядача байдужим, вони бентежать, дивують, викликають величезну амплітуду почуттів – від еротичних бажань до усмішки.

По-друге, аперцептивністю (аперцепція – залежність сприйняття від попереднього психічного життя людини), тобто на основі природи та попередніх знань і вражень. Інтуїтивне осягнення природи в Крукових “Ню”, навіть за тривалістю часу виконання, відіграє важливу роль. Напруженість пошуку, його активність, мобілізація ресурсів фактичної та емоційної пам’яті мусять миттєво, у найкоротший час спрацювати й дати результат [4, с.58].

По-третє, високим професіоналізмом, куди входять фаховість художника, висока культура рисувальника.

Начерки Крука – це завжди “вибуховий процес”, де логіка не спрацює, а переважають емоційний “натиск”, синтетизм бачення, де активізується увесь його попередній досвід рисувальника, його вміння бачити природу “широко”, узагальнено, “скульптурно”. Рисунки експресивні, динамічні, без шаблонів класики й академічності. Така “вибуховість” – найхарактерніша риса процесу начерку – може знадобитися мистцю лише за умови відповідної підготовки – професійної, емоційної, загальноінтелектуальної.

Попри всю емоційність складається враження, що немає нічого обміркованішого, ніж ці швидкі на вигляд начерки. Немов художник передбачив усе, аж до роздратування, яке повинні викликати ця мистецька недбалість, ці уявні недоробки й усі ці вільності в стосунку до композиції, пропорцій, анатомії, перспективи тощо.

Процес виконання начерку, а особливо “Ню”, потребує, окрім великих емоційних витрат, психічного навантаження та самовіддачі, ще й гармонізації природного статевого потягу з усвідомленням необхідності абстрагуватися й виконувати рисунок. Без таких якостей начерк утра-

чає своє унікальне значення, зводиться нанівець його художня цінність. Такими якостями володів Григорій Крук, якому, поза сумнівом, були відомі особливості інтимного спілкування з жінками, доводилося відчувати під час танцю потужну гру спинних м'язів, опуклостей їх мускулистих стегон. Він знав відчуття, коли руки жінки обвивають, коли уста прагнуть милостині поцілунку після цілої ночі поцілунків, коли життєвих тривог більше не існує навіть у згадці, коли цілий світ перестає існувати за межами тіл.

Крук спромігся на більше ніж відтворення галантних силуетів. Його “Ню” виправдані простою безсоромністю жінок, які не проти купованого кохання. Це не демонстрація “дівок” і “шльондр” із сексуальними губками-бантиками, намальованими очима, тілами, готовими на всі труди. Жінки Крука прості домогосподарки, трудівниці, можливо, для сміливості й розкутості дещо захмелілі. Хто не карається плоттю, той не вартий бути коханим. Через надання певного смислу позам своїх моделей Крук приречений бути художником-розпусником. Йому вдавалося без фальшивого стиду домагатися від своїх моделей тих поз, які були потрібні для роботи, творчого задуму чи відповідно до настрою. Мало того, він хоче зробити з нас, глядачів, співучасників у своїх спостереженнях і смакуваннях. У нього відсутні докори сумління й напускна цнотливість, як у його моделей покривала. Він не розгублюється перед гордо випнутим соском. Оголена натура досягає своєї досконалості тоді, коли з'являється бажання лягнути її по сідниці, – ось аксіома й мета естетичних устремлінь Крука-рисувальника, котрий уміє прикрасити жінку її власною красою.

Жінки Лотрека мають завжди присмак бульвару кабаре. Жінки, приміром, Глушенка – просто ніжні подруги, які запрошують до насолоди. Жінки Крука, як правило, бальзаківського віку, повнотілі, красиві без прикрас, для яких оголитися перед чоловіком проблема. А близький контакт з ним, як в останній раз, і тому поведінка їх жертвна до самозречення.

Начерки Крука, незважаючи на чітко окреслене осібне значення кожного “Ню”, тісно пов'язані між собою в системі творчого життя художника. Вони часто підкорені вирішенню одного або схожого завдання, виконуються тими ж матеріалами. Їх, у принципі, не слід розглядати зовсім ізольованими. Один начерк як факт – лише ланка в системі. Водночас “Ню” Крука відповідають вимогам самостійних творів, хоч він рідко викінчував їх у деталях.

Для “Ню” Григорія Крука притаманні такі якості, як відбір і лаконічність. Він виконує їх за короткий час, інколи спинившись лише на мить. У цьому йому допомагає головний мистецький засіб – лінія. Лінію ще називають коліскою рисунка, а рисунок, як відомо, є базою будь-якого твору образотворчого мистецтва. У рисунку розкриваються зміст художнього твору, його провідна думка, вирішується сюжетна й композиційна побудова. Лінія – основний графічний засіб у начерках Крука. Його лінія, вільно проведена загостреним кінцем звичайного графітного олівця чи іншим підручним матеріалом, – професійна й красива. Вона може бути поетичною чи каліграфічною, епічною чи документальною. Інколи вона динамічна, швидка та впевнена, а інколи – несмілива, ніжна й делікатна. Рух лінії цілковито підкоряється свідомій волі й почуттям художника, скеровується та регулюється його рукою. Така начеркова лінія завжди передає стан мистця в мить творення, як кардіограма, що передає стан серця в певний момент.

Милозвучна, чуттєва лінія присутня в іл. №1 (від 21. 02. 1960 р.), де зображено жінку, яка роздягається, в іл. №2, 3 (1967 р.), де Крук змусив позувати модель, стоячи на одній нозі. Деякі “Ню” Крука виконані лише лінією, як, приміром, вишуканий лінійний рисунок сплячої оголеної (іл. №14), що схожий манерою на рисунки Анрі Матіса. Очевидно, скульптор свідомо спробував свої сили в такій манері, але винятково лінійні рисунки в Крука є поодинокими. В Анрі Матіса є цікавий опис процесу образотворення, який можна застосувати до Крукових “Ню”: “Припустимо, я повинен рисувати жіноче тіло; спочатку я додаю йому грацію, зачарування, а мова йде про те, щоб додати йому щось більше. Я прагну підсилити значимість цього тіла, виявляючи його основні лінії. На перший погляд зачарування його стає менш помітним, але воно, зрештою, повинно буде проявитися в новому, створеному мною образі, і цей образ матиме більш широке значення, буде наповнений більшою людською глибиною. Від цього його зачарування стає менш очевидним, оскільки воно не вичерпує характеристику образу, але воно і не зникне, тому що тепер воно присутнє в загальному задумі” [5, с.47].

Особливої чуттєвості досягає Крукова лінія в іл. №40, де вродлива повнотіла “Рубенсівська” жінка щойно зняла туфельку з правої ноги, і в іл. №44, у якій діагонально закомпонована

модель перебуває в дивному напівдрімотному стані, немов шойно після пробудження. Сам характер, здавалося б, одноманітної за напруженням лінії вражає своєю точністю щодо анатомії, досконалістю у виявленні основних масивів ніг, торса, рук. Крук милується вигинами її тіла, дозволяє собі кучериками означити волосся лобкового трикутника. У барокових рисунках художники користувалися “кучерявим” витким штрихом. Крук, попри свою “бароковість”, використовує сильну напружену лінію саме там, де має відчуватися важка масивна форма. Внутрішні лінії лаконічніші, ними тільки акцентується об’єм.

Добрий скульптор, як правило, завжди добрий рисувальник. Скульптура часто є кінцевим результатом графічних рисункових пошуків, які дають можливість частково зафіксувати на площині об’ємний образ, що народжується в уяві, підсвідомості скульптора. Стиль, манера рисунка часто відповідають стилю й манері скульптурних творів. Але в рисунку є щось таке, що не переходить у скульптуру – це безпосереднє, первісне враження. У процесі роботи над скульптурою: ліплення, формування, відлив, опрацювання поверхні, патинування безпосередність первісного відчуття приглушується, але ці безцінні якості першооснови береже рисунок. Крукові “Ню” з іл. №31, 38, 39, 43 це яскраво підтверджують.

Людське, а особливо жіноче тіло завжди й у найкращий спосіб виражало сутність мистецтва скульптури. Чуттєвість є важливою домінантою Крукових “Ню”, що дало підстави вбачати в його графіці певні “аморальні потягнення” [1, с.35]. Проте хіба може бути аморальним вигляд жінки, яка прогнула грайливо спину, як кішка, немов закликаючи глядача до флірту, в іл. №8, 9 чи у відвертих провокативних, але у той самий час не брутальних жінках з іл. №11, 41? Однак, попри смакування жіночими принадами, Крукові “Ню” мають шарм шляхетності, яка не дозволяє майстрові перейти межу моральності, дозволеного–недозволеного.

Є в доробку художника начерки з використанням лінії та штриха. Ритміка штриха в одних випадках творить тональну пляму, в інших, коли це потрібно художникові, деталізує матеріал і фактуру зображуваного. Деякі з начерків є тональними. Для таких рисунків-начерків характерне застосування тону. Воно делікатне, гармонійне в поєднанні з використанням лінії. Цей принцип вживає художник у своїх “Ню”, іл. №12, 15, 29, 36, 42 та ін. Тональне вирішення при зображенні домінує в рисунках іл. №28, 56. Начерк – узагальнене, неповне, мінімальними засобами й у найкоротший проміжок часу виконане зображення явищ предметного світу. Начерк (повноцінний, що відповідає певним завданням) – один із видів рисування, де найчіткіше виявлено риси творчості [4, с.57].

Круковим рисункам іл. №54, 55 притаманний гумор і навіть гротеск, хоча він не жорсткий, не цинічний, а радше іронічний. Модель позує навколішки, її усміхнене обличчя, прикрите локоном волосся, не приховує задоволення від процесу спілкування з художником. У цих “Ню” світяться лагідний погляд мистця і його добра, ніби підбадьорююча, усмішка.

“Круковою Венерою” можна назвати два рисунки, два “Ню”, виконані в один день, а саме – 16 липня 1979 р., з однієї моделі. На першому, іл. №48, жінка лежить на боці, підперши рукою голову, а на другому, іл. №49, ця сама жінка, знеможена, мирно й солодко заснула, підклавши долоні рук під голову. Модель не вирізняється вишуканими класичними пропорціями тіла, але скільки ніжності, замилювання є в цих рисунках майстра. Не випадково він зазначив на папері, окрім підпису, і дату виконання. До речі, такі підписи з точною датою виконання є ще на декількох “Ню”, а саме – іл. №1, 43, 46, 47, 50, які, мабуть, були особливо дорогими для скульптора.

У той самий час смутком і скорботним станом характерна модель, що сидить на долівці, опустивши в безвиході голову на коліно, в іл. №7. Для Крукових “Ню” властива широка амплітуда передачі почуттів. Жінки зображені у звичайних природних позах: то вони одягаються, то роздягають, миються, поправляють волосся, сплять, обтираються після вмивання... Делікатність його рисунків, начерків у тому, що він майже ніколи не зображує жінок конкретних, змальовуючи їх без заглиблення в конкретику портретної схожості. Його завдання інші – рух, стан, емоція, дія... Однак в окремих “Ню” помітними є й портретні особливості позуючих жінок, як в іл. №19, 36, 45 та ін.

Цікавими з точки зору рисунка-студії є подвійні зображення стоячих жіночих фігур спереду й ззаду, іл. №20 і 21, №24 і 25. Динаміка руху засобами лінійно-тонального рисунка яскраво відтворена в такому ж подвійному зображенні іл. №52 і 53. Це – одні з кращих рисунків

Григорія Крука, вони можуть займати місце в ряді рисунків найкращих європейських художників, починаючи від епохи Відродження й до наших днів. У них сконцентровані всі накопичені скульптором знання з композиції, пластики, анатомії й вишуканий артистизм художника.

Те, що скульптор не переставав учитися рисунку, засвідчує начерк руху стопи на полях рисунка жіночої фігури, яка сперлась обіруч, ніби підіймаючись після сну, іл. №10. Рисунок сплячої моделі в складному ракурсі, коли важливим завданням для художника є вміння передати плановість, іл. №11. Динамічно розвертає свою модель скульптор, іл. №37, рисує її лінійно, експресивно використовуючи тон, з акцентованим промалюванням неприкритого лона. У рисунках і начерках скульптор рідко використовує домоміжні елементи в композиції: меблі, крісла, стільці, драперії тощо, акцентуючи основну увагу винятково на фігурі.

Складається враження, що Крук чи не найбільше полюбає зображати свої моделі зі спини. Вони перебувають у лежачому, напівлежачому, сидячому, стоячому положеннях. Це – і зображення жінок, які спираються обома руками і коліном на табурет, іл. №16, 17, вишуканої, немов точеної, фігури жінки, що стоїть біля мольберта, іл. №23. Та ж модель, очевидно, позувала, сидячи на долівці з опорою на праву руку, іл. №23. Цікаво простежити характер рисунків в іл. №32, 33, 34. У цих начерках художник детально аналізує анатомію та пластику спини натурниці, відбираючи найтипівіші деталі й акцентовано підкреслюючи їх. Крук уміє одразу збагнути суть природи й відобразити її мінімумом засобів, відібраних у процесі попередньої практики.

Скульптор може малювати в один день декілька рисунків з однієї природи. Цікаво, що в один день малює і жіночі “Ню”, і чоловічі, як-от: датовані 15.06.1979 р. рисунки, представлені в німецькому виданні на сторінках 109, 225 – чоловіки, а на с. 247 – жінка, такі випадки не поодинокі. Окремі роки були особливо плодотворними на “Ню”, а саме – 1967, 1972, 1976, 1979, 1980.

Підсумовуючи, слід зазначити, що “Ню” Григора Крука, здебільшого, не мають характеру підготовчих скульптурних ескізів-шкіців, а становлять мистецьку самоцінність. У своїх рисунках скульптор експериментував з лінією, контуром, емоційно й професійно відтворював багату пластику форм жіночого тіла. Його рисунки дивують багатством пластики та мінливістю форм, розмаїтістю руху. Мінімальними засобами художник доносить до глядача найскладніші й найглибші ідеї.

Навіть якби Крук не створив жодної скульптури, то достатньо його графічних “Ню”, щоб бути визнаним у світі мистцем. Крукові “Ню”, виконані “на одному диханні”, вражають цілісністю, широким професійним баченням форми, характеру, динамікою руху, індивідуальних особливостей моделі. Енергійність та сміливість у використанні графічного матеріалу при передачі руху фігури, лаконізм і, водночас, вишукане наповнене трактування – чудовий приклад фахового ставлення до начерку, який є зразком високого досягнення європейської рисувальної школи загалом.

1. Григорій Крук та європейська пластика середини ХХ ст. : матеріали міжнар. наук. конф. (Івано-Франківськ, 3–5 грудня 1992 р.). – К., 1995. – 77 с.
2. Kruk G. Zeichnungen / Gregor Kruk. – Мюнхен, 1980. – 256 с.: іл.
3. Крук Г. Мій шлях до різьби / Г. Крук // Перевал. – 1993. – № 2. – С. 57–68.
4. Дворник Ю. Жива вода рисунка / Ю. Дворник. – Тернопіль, 2009. – 176 с.
5. Матисс А. Заметки живописца / А. Матисс. – 2001. – 172 с.

Григорій Крук – известный украинский мастер, скульптор. Художественное наследие Григория Крука значительное и нуждается в постоянном переосмыслении. Интересной и до сих пор малоизвестной страницей его творчества являются рисунки, зарисовки, наброски в жанре “Ню”, анализ которых представлен в статье.

Ключевые слова: Г.Крук, украинская диаспора, национальный стиль, скульптура.

Gregor Kruk is a famous Ukrainian artist, sculptor. Grygory Kruk's artistic works are considerable and need permanent reinterpretation. The interesting and until now little known page of his creation are drawings, sketching, sketches and numerous “nudes”.

Key words: G.Kruk, Ukrainian diaspora, national style, sculpture.